

megemlíteni, — ha mindjárt jegyzet alakjában is — hogy a *Pataki Névtelenen* kívül *Pócs Andrásunk* is átültette, illetőleg átdolgozta *Euryales és Lucretia* történetét. Az aranykor, vagy mint rendesen mondják, a cinquecento képviselői: *Ariosto*, *Machiavelli*, *Tasso* és követőiknek tűzetes bemutatásával végződik az I. kötet.

Az irodalmi hanyatlás (marinismus) századának a II. kötet két első fejezetét szenteli szerzőnk. A múlt századot s íróit 5 fejezetben festi; *Goldonit*, az olaszok Molière-jét és méltó társait, a sokat utazott s hazánkban is megfordúlt, demokrata érzelmű *Alfinit* külön-külön egyben. A jelen század olasz irodalmát a 70-es évekig mutatja be Radó s itt a sokoldalú, de jellemgyöngye *Montinak*, a férfias és rokonszenves *Foscolonak*, a romantikus regény- és tragédiaíró *Manzoninak* és a pesszimista *Leopardinak*, a hazafias líra e kiváló képviselőjének, egy-egy külön fejezetet szentel, míg a romantikusokról, a prózáról (nyelvtudomány és történetírás) meg a hazafias irodalomról a 3 utolsó fejezetben számol be.

A hol szerét teheti, magyar fordított személyvényekkel illusztrálja előadását. Tárgyalása egyöntetű, nyelvezete sima, folyékony, bár nem karakterisztikus, nézeti helyesek, néhol — mint említettük — újak is, úgy hogy mindent egybefoglalva, Radó e legújabb könyvét tudományos irodalmunk határozott nyereségének tekinthetjük.

A könyv külső kiállítása is gondos s azért nem is kifogásképen, hanem pusztá konstataciónak hozom föl a következő néhány idevágó megjegyzésemet. Darabosság vagy nyelvhelyességi tévedés számába mehetnek ilyenek: át van véve, erkölcsbölcészeti értekezések stb. Az I. kötet tartalomjegyzékéből kimaradt az Ariosto utáni eposzt tárgyaló pont (5. lap) fölemlítése.

De ezek, vagy a hozzájuk hasonlók oly csekélységek, melyek a műértékéből mit sem vonhatnak le s azért melegen ajánlom Radó olasz irodalomtörténetét az érdeklődők figyelmébe.

Nagyvárad.

Dr. Demek Győző.

Magyar Családelet és Háztartás a XVI. és XVII. században.

Irta: *Radvánszky Béla* br. Budapest 1896. I kötet.

A magyar művelődéstörténet irodalma nagyon ösztövé: alig van egy-egy fáradozóbb munkása. Mint politikus nemzet a politikai történetírást szeretjük, a művelődéstörténeti áramlatokat még a részletező munkák keretéből is kirekesztjük. Igazán szélső monográfia irodalmat üzünk és az aprólékosságot még a tárgy keretére is ki szoktuk terjeszteni. Nincsen összefoglaló historiai elménk. Történetíróink a nemzeti művelődés és családi műveltség képének vázolásától írtóznak. Nemcsak az a hiba, hogy újabb történeti irodalmunkból

hiányzik a *filozofia*, hanem az is, hogy nincsen érzékünk az *összefoglalás* iránt. Történelem mindaz, a mit a nemzet anyagi és gondolati világa egy korszakban csak termelt, és mihelyt a fejtegetések e termelésből valamit kihagynak: sántítanak, nem adnak befejezett egészet.

A művelődéstörténeti anyag így külön monografiai irányra szorúl. De még ez az irány is szegényes. Azért mondtuk fentebb, hogy a modern művelődés irodalma ösztövé. Pedig ennek a történelmi műfajnak feladata a legszebbek egyike. Feladata az emberek és korok mind belső, mind külső világának rajzát nyújtani. S ha valaki a szó igaz értelmében akarja a művelődéstörténetírást üzni, úgy értékes tulajdon-ságok osztályosának kell lennie.

Radvánszky Béla br. a magyar kulturhistoria jeles és nagy anyagú kutatója. Szorgalmáról és kutatásairól nyert oklevél-kiadványai ékes tanúbizonyságot tettek. Kutatásait és irodalmi munkásságát kizárólag arra szenteli, hogy ennek a történeti műfajnak ugarát megmunkálja. És ha előttünk fekvő munkája jelesebb kutatónak, mint sem feldolgozónak mutatja is, nagy örömmel kell őt e kevéssé tört úton fogadnunk. S ha feldolgozásának alakja nem is hangzik össze a mi ohajtásainkkal, ezt bizonyára a mai áldatlan történelmi irányunk rovására kell írunk, hiszen műve előzavának tanúsága szerint 21 év óta dolgozik e művén és így a horáciusi kívánságot lelkiismeretesen szem előtt tartotta.

A Családélet és Háztartás nyers anyaga már 1879-ben jelent meg két kötetben és friss kötetével a szerző tulajdonképen az első kötetét nyújtja. Egymásután tárgyalja azokat az adatokat, melyek a lakás és butorzatra, az ágynemű-, alvás- és mosdásra, a ruházatra, a hajzatra, az arany és ezüstműekre, a házasság, keresztelés és nevelésre, a társadalmi életre, a foglalkozás, időtöltés és játékokra (sport, táncz, zene, társas játékok), a háztartás és udvari személyzetre, az asztali edényekre, asztali fehérműre és az asztali rendtartásra vonatkoznak.

Ez a XII főfejezete van a 494 oldalas könyvnek; s bizonyos, hogy a könyv inkább az adatok egymás mellé írása, mint sem az adatok művészi feldolgozása. A ki könnyed, mulattató olvasmányt vár, ha az adatok érdekessége ki nem elégíti, valószínűleg csalódnai fog. Az anyag bősége, a kutatás kiterjedtsége azonban mindezt feledteti. Az adatok önmagukban is sokat beszélnek, csak meg kell őket érteni. A részletekből megalkothatjuk az egész képét s az önálló gondolkodás a szerző segítségével nélkül is levonja az összefoglaló következtetéseket. A historikus a száraz adatokban is tud gyönyörködni, s a laikus is élvezettel olvashatja azokat a részleteket, melyek az ő érdeklődésnek tárgyait képezi az életben.

A könyv az adatoknak igazi kincsesbányája. A két század családi művelődéstörténetének összes adatait csoportosította a szerző. A régi

jó idők minden jóságát és régiségét, a saját zsirjában megfűlő ma gyarság minden gazdagságát összerakja előttünk. S nem csupán a történet érdekes benne, de a használhatóság is. Az alakuló magyar társadalmi élet sokat meríthet a múltból, hiszen időnként minden renaissance előremenetel. A magyar népviselet ebből a könyvből új formákat tanulhat. A folyton tartó nyelvújítás különösen a nyelvtisztogatás a családi műveltség szavaira új kelendőséget adhat az itt összegyűjtött régi kincsnek. A történeti szépirodalom vagy a történeti népirás a milieut és staffaget, a Radvánszky gondossága folytán historiai hűségűvé teheti. Ha valamit fel akarunk támasztani a múltból, a Radvánszky szorgos kutatásai nagy segítségünkre lehetnek.

Eltekintve a magasabb szemponttól, mely a feldolgozó munkában nem csupán az anyag, de a szellem összefoglalását is kívánja, mely a kidolgozás művelését a belső és külső összhang kedvéért lelkiismeretesen keresi, Radvánszky feltétlen dicséretet érdemel. Az anyag gyűjtése kitűnő, s lelkiismeretes kutatásai a tárgy egész körét fellelték. Munkássága hézagpótló, s kevésbé tört úton haladó, épen ezért nagyon szükséges, hogy munkakedve csak fokozódjék. Munkáját melegen ajánljuk olvasóink figyelmébe, annál is inkább, mert a kulturhistoriai anyag még százaz alakban sem lehet soha unalmas.

Krenner Miklós.

A lelki átöröklés.

Irta: *Ribot*. Az akadémia kiadása.

Voltaire jegyezte meg egy alkalommal, mikor — talán épen a hirhedt Pompadour szalonjában — a szemtelenül kevély és mégis csábítóan udvarias Guise hercegekről volt szó:

— A testi mivolt, mely az erkölcsinek atyja, századokon keresztül ruhazza ugyanazt a jellemet apáról fiúra.

A nagy septingentista ez odavetett *mot*-ja óta egész irodalom keletkezett az átöröklés általános érdekű problémája körül. A francia evolutionisták, a tekintélyes nevű *British Association* és a német akadémiák egyaránt foglalkoztak e kérdéssel, anélkül azonban, hogy a bonyolult tárgyat kimeríthették volna. Sociologusok és ethnografusok, moralisták és fiziologusok, történetírók és orvosok a legkülönbözőbb szempontokból szóltak hozzá az átöröklés ingatag elméleteihez kölcsönösen lezáfolva egymást és oly hypothesiseket állítva fel, melyeknek megbízhatóságában maguk se voltak bizonyosak.

E kétes értékű kísérletezések után annál őszintébb örömmel üdvözölhetjük a *Revue philosophique* elismert tollú szerkesztőjének sok tudással és francia választékossággal megírt könyvét, melynek elmés-ségét és finoman czizellált tételeit dicsérni banálítás volna.

A munka három részre oszlik. Az első részben *tények* cím alatt